

UDK 81'373.21(497.4)

Silvo Torkar

ZRC SAZU

K NASTANKU IN POMENU NEKATERIH ZEMLJEPISNIH IMEN V BAŠKI DOLINI

(Baška grapa, Hudajužna, Porezen, Loje, Logaršče, Kojca, Obloke, Robje, Podmelec)

V prispevku se pojasnjuje nastanek in podaja etimologija dveh doslej nerazvozlanih zemljepisnih imen: *Hudajužna* in *Porezen*. S pomočjo zgodovinskih zapisov se spremlja večstoletni glasoslovni razvoj in prikazuje nastanek krajevnih imen *Loje*, *Logaršče*, *Obloke* in gorskega imena *Kojca*. Na dveh primerih (*Robje* in *Podmelec*) se obravnava nasprotje med živo in knjižno obliko zemljepisnega imena. Podan je tudi kratek povzetek dosedanjšega etimologiziranja občnega imena *grapa*, ki pogosto nastopa v zemljepisnih imenih na Tolminskem.

The article sheds light on the origin and provides the etymology of two previously non-explained place names, i.e., *Hudajužna* and *Porezen*. With the help of historical records, it follows the phonological development over several centuries and explains the origin of the place names *Loje*, *Logaršče*, *Obloke*, and the oronym *Kojca*. The disparity between the standard form of a place name and the form in actual use is illustrated with two examples (*Robje* and *Podmelec*). The article also briefly summarizes the previous etymologies of the common noun *grapa*, which is often found in place names in the Tolmin region.

Ključne besede: Baška dolina, historična toponimija, etimologija, poknjiževanje zemljepisnih imen

Key words: the Bača valley, historical toponymy, etymology, standardization of place names

Baška dolina – Baška grapa

Po drugi svetovni vojni se je za dolino Bače uveljavilo terminološko manj ustrezno poimenovanje *Baška grapa*, čeprav je poprej skoraj sto let bilo v rabi ime *Baška dolina*.¹ Obe imeni sta sicer proizvod pisne kulture in posledica upravnega in prometnega povezovanja doline v drugi polovici 19. in v 20. stoletju. Čeprav danes pridevnik *baški* zveni knjižno, saj živi jezik pozna le obliko *bačarski*, je v mikrotoponimiji izpričan: v Klavžah obstaja ledinsko ime *Baške njive oz. Na Baških njivah*.² Zabeleženo je že l. 1574 v takratnem *Podmelcu (Pomelz)*: Toni Popich loco Gasper Popich p. uno rut *Na baschich niuach*.³ V podmelški krstni knjigi za leto 1664 je vpisana botra Rosina uxor

¹ Silvo Torkar, Poglej jo, grapo!, *Epicenter. Glasilo Posoškega razvojnega centra* III/3 (april 2002), 10–12.

² Milan Mikuž, Ledinska imena vasi Klavže, maj 1962. Rokopis, L 30, hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik F. Ramovša ZRC SAZU.

³ Urbar tolminskega gospostva 1574–80 – torzo, za vasi med Tolminom in Knežo, Archivio Storico Provinciale di Gorizia, urbar Nr. 25.

⁴ Liber baptizatorum in Ecclesia Parechiali B.V.M. Podmeuz 1664–1687, ŽA Grahovo ob Bači.

⁵ Domačini povezujejo hišno ime *Kaznar* z občnim imenom *krznar*, kar je seveda mogoče, ni pa nujno; morda gre za izpeljanko iz že pozabljenega leksema *kazen* v pomenu 'vrsta žitne datjave', prim. tudi na Tolminskem še danes živo žitno mero kaznejnk 'pol memika'; tudi Vladimir Mažuranić v svojem delu *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni tječnik I*, Zagreb, 1908–1922, str. 118, navaja izraz *kazen* (*cazon, cazun*) v pomenu 'žitna mera', izraz pozna tudi Leški rokopis iz Mežiške doline iz leta 1757: »od Papežovega grunta gre kazni v grad 2 birna arži«, v svojem *Nemško-slovenskem slovarju* iz 1789 navaja koroški prepo-

Valentini Cicigoi de *Nabaschichniuach*.⁴ Danes to ledinsko ime pokriva območje domačij *Pri Pologarju* in *Pri Kaznárju*.⁵ Pridevnik *baški* je v tem primeru nastal iz vodnega imena *Bača* (in ne iz krajevnega imena Bača pri Modreju) z asimilacijo *-čski > -ški*, podobno kot Soča – soški, Roče – roški, pri čemer v tolminskem narečju deluje še palatalizacija *k, g, h > č, j, š* pred *e* in *i*, zato *Bašče níwe*.

Leksem *grapa* se v zahodni Sloveniji zelo pogosto pojavlja v vodnih in terenskih imenih, največkrat v pomenu, ki ga navaja R. Badjura v Ljudski geografiji: »Grapa je čisto navaden, zanikr naravni razgreb, bolj ali manj divji, položno ali strmo viseči graben, ki ga stanovitna ali nestanovitna voda izjé, izpere, izrije, razdere, razkoplje.«⁶

V poljskem jezikoslovju vlada mnenje, da gre za termin vlaškega izvora; v poljščini ima *grapa* pomen 'pobočje'.

F. Bezljaj je v Slovenskih vodnih imenih še pritrjeval tistim, ki so izvajali *grapo* iz starovisokonemškega *grabo*, v Etimološkem slovarju slovenskega jezika I pa se mu zdi sumljivo mnenje Štreklja in Striedter-Temps, da je *grapa* pred letom 1050 izposojeno iz stvn. *Grabo* in da naj bi bila mlajša oblika *graba*, stvn. *grabo* ali srvn. *grabe* 'jarek', najmlajša pa *graben* iz nvn. *Graben*. Bezljaj dalje navaja, da je pomensko blizu romun. *groapă* 'jama, dolina', alb. *grabë*, kar povezujejo z ilir. *γράβαν, γράβα*. Berneker povezuje sln. *grapa* z *grapav, hrapav*. Polj. *grapa* 'strmina, kamenit kraj', češ. dial. *grapa* 'brezno' in slovaš. *grapa* 'nerodoviten svet, krepake' in ukr. *gropa* 'vrsta gore' je po mnenju Sławskega morda izposojeno iz romun. *groapa*.

Ukrajinski imenoslovec J. Karpenko pravi, da skoraj vsi raziskovalci izvajajo termin *gropa*, ki je v Ukrajini omejen pretežno na Karpate in sicer v pomenu 'planina', iz romunskega *groapă* 'jama', to pa iz alb. *gropë* 'jama', ki jo pa etimologizirajo iz psl. **grobъ*. Karpenko to etimologijo zavrača in pravi, da lahko s precejšnjo gotovostjo domnevamo, da gre za tipični karpatizem, katerega vir je 'najstarejši substrat'. Ker leksem nima zanesljive ie. etimologije, ga je V. Machek primerjal z ital. *greppo* 'urvyšče, shyl' 'pobočje, prepad' in ga uvrstil med predindoevropske, kar se zdi Karpenku dokaj verjetno.⁷

Hudajúžna

Povedko o tem, kako so vaščane presenetili Turki prav takrat, ko so pojedli šele slabši del južine, tako da so zabeljene žgance morali prepustiti nadležnim vsiljivcem, sta Bevku povedala ded in babica. Neljuba izkušnja s Turki je na vaščane menda napravila tak vtis, da so svojo vas poslej imenovali po hudi južini, ki jih je doletela. Zgodba je med ljudmi precej znana, po Bevkovi zaslugi je prišla do celotne slovenske

roditelj Ožbalt Gutsman naslednje izraze in besedne zveze: kazen za nemško Zins im Getreide, kazenska njiva za Zinsacker, kazenske bukve za Zinsbuch, kazenski den za Zinstag, kazenski gospod za Zinsherr, kazenski kmet za Zinsbauer, kazenski register za Zinsregister (citirano po obmjeni izdaji slovarja, ki jo je pripravil Ludvik Karničar, Graz, 1999).

⁶ Rudolf Badjura, *Ljudska geografija*, Ljubljana, 1953, 217.

⁷ Ю. О. Карпенко, Прослідки доіндоевропейської омонімії в українських Карпатах II, в: Записки з загальної лінгвістики, Вип. 2, Одеса, 2001, 47.

javnosti, v srbohrvaškem prevodu (tako v latinični kot v cirilični verziji) pa je doživela celo več izdaj kot v slovenščini, obstaja celo prevod v albanščino. Seveda pa je to le povedka, ki z resničnim izvorom imena nima nič skupnega.

Zemljepisno ime Hudajužna najdemo danes na treh lokacijah, vse v zahodni Sloveniji: v enem primeru gre za kraj Hudajužna v zgornji Baški dolini,⁸ v drugem primeru za zaselek vasi Lokovec,⁹ ki leži na vzhodnem robu Banjške planote, v tretjem primeru pa za hišno ime Hudajužna oz. *Pri Hudajužnu* v cerkljanskih Gorenjih Novakih.¹⁰ Domačini iz druge *Hudajužne* povezujejo svoje ime s prvo, meneč, da gre verjetno za posledice starejše migracije, ki so povzročile prenos zemljepisnega imena. To je načelno seveda mogoče in sprejemljivo, vendar bi hkrati pomenilo, da je ime *Hudajužna* enkrat, osamljen pojav, in je nastalo po nekem čudnem, nenavadnem naključju. Taka imena so sicer prej izjema kot pravilo, vendar obstajajo. Domačini iz tretje *Hudajužne* vedo o svojem imenu povedati le šalo o tem, da je menda nekoč pri hiši med južno nastal strašen prepir.

Ime vasi je v seriji svojih esejev o slovenskih krajevnih imenih prvi skušal razložiti klasični filolog in slavist Luka Pintar.¹¹ Čeprav je velik del njegovih imenoslovnih člankov še danes popolnoma neoporečen, se je pri imenu *Hudajužna* preneglil. Trdil je namreč, da gre za razvoj iz psl. *huda ožina. Pintar ni imel na voljo nikakršnih historičnih zapisov, terena od blizu ni poznal (najbrž so mu povedali, da se pri *Hudajužni* že tako ozka Baška dolina na enem mestu še bolj zoži), zdi pa se, da mu tudi zbirka slovenskih zemljepisnih imen, ki je nastajala pri Slovenski Matici že od leta 1876¹² in jo je sicer uporabljal, ni nudila nobene prave opore. Njegovo trditev so nato širili v šoli in v poljudni literaturi, svoje mesto je našla tudi v Savnikovem Krajevnem leksikonu Slovenije.¹³

Kot najbolj prepričljiva se je do nedavnega ponujala razlaga, ki jo je že daljnega leta 1872 v svojem rokopisnem dialektološkem spisu podal osmošolec goriške gimnazije Miha Golob, doma iz *Oblok*.¹⁴ Ta je ime povezoval s hudim južnim vetrom, ki včasih ruje celo drevesa. France Bezlaj v svojem etimološkem slovarju pri geslu **jug** navaja poleg osnovnega knjižnega pomena 'južna stran neba' tudi pomen 'južni veter' in narečni izpeljanki *juža* (Kras) za 'odjugo' in *jugovina* za 'južen sneg', z leksemom *jug* pa povezuje tudi mikrotoponim *Huda Južna*, ki da se večkrat pojavlja na Tolminskem in Goriškem.¹⁵

Ruski etimolog Oleg N. Trubačov v Etimološkem slovarju slovanskih jezikov pri

⁸ *Krajevni leksikon Slovenije*, 1. knjiga, Ljubljana, 1968, 404, avtor gesla Stojan Trošt.

⁹ Prav tam, str. 213.

¹⁰ *Dom mojih prednikov: kmečka hiša na Cerkljanskem* (zbral in uredil Rafael Terpin), Idrija, 1998, 187; avtor zapisa Petra Florjančič.

¹¹ Luka Pintar, O krajnih imenih, *Ljubljanski zvon*, 1913, 371.

¹² Alenka Šivic - Dular, Slovenska matica in akcija za zbiranje zemljepisnih imen, *XXV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj*, Ljubljana, 1989, 83–102.

¹³ *Krajevni leksikon Slovenije* – kot v op. 8.

¹⁴ Silvo Torkar, Iz zapuščine Baudouina de Courtenayja, *Traditiones* 24 (1995), 402; isti, Zgornja Baška dolina (rihtarija Nemški Rut) po tolminskem urbarju iz 1523, *Kronika* 42/1 (1994), 34.

¹⁵ France Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Prva knjiga, A–J, Ljubljana, 1976, 233.

geslu **jugъ / *jugo / *juga* ugotavlja, da prvotni pomen leksema *jug* sploh ni 'stran neba', temveč 'južni, topli veter, odjuga, kopnenje', saj to dokazujejo pomeni tega leksema v večini slovanskih jezikov.¹⁶

Izkazalo pa se je, da je obstajala tudi vsaj še četrta Hudajužna. V tolminskem urbarju iz okoli leta 1600, ki ga hranijo v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu,¹⁷ pri vasi *Lom* (danes *Tolminski Lom*) med naštetimi ledinskimi imeni najdemo tudi *Velichi gniui, Na Cri/nizi, Hudi Jusini* (predloga pri prvem in tretjem imenu je pisar pač opustil). Ta zapis je nedvoumen dokaz, da je *Hudajužna* po izvoru ledinsko ime, ki je imelo povsem določen pomen. Še najboljše bi ga lahko opisali kot 'svet, kjer sneg najprej skopni, kjer najprej nastopi odjuga', ali krajše 'zgodnji odjugi izpostavljena lega'. V Hudajužni se za 'južno vreme' danes uporablja leksem *júgovina (júgovne)* (< *jugov* + *-ina*). Nekdaj očitno zelo živa *južna* je izpeljana iz psl. **jugъ*, mlajšega *juža* s priponskim obrazilom *-ina*. Edino zabeležbo tega leksema je zaslediti v delih Ivana Preglja: »Težka *južna*, ki je visela izpod neba, je bila izpremenila ves okraj.«¹⁸

Pri poimenovanju je očiten pomenski prenos z vremenskega pojava samega na lego, ki je temu pojavu najbolj izpostavljena. Nekoliko se pri navajanju ene od možnih razlag imena približuje temu pomenu tudi Savnikov Krajevni leksikon Slovenije (»huda pripeka opoldanskega sonca«).¹⁹ Leksem *južna* v pomenu 'južno vrijeme, od kojega se topi snijeg i led' je v hrvaščini in srbsščini še živ kot občno ime.²⁰ Da ima pri našem imenu oznaka *hud* pomen »močan, izrazit, potenciran«, lahko vidimo iz nekaterih drugih ledinskih in vodnih imen v Baški dolini: *Hude grive* – strma senožet pod Koblo, nad povirjem Kacenpoha ('zelo strme grive'), *Huda grapa* – grapa s previsnimi bregovi pri Rutu. Rudolf Badjura navaja tudi *hud breg* in *Hudi prask*,²¹ omeniti pa bi veljalo tudi priimek *Hudoklin*.

Dokončna potrditev izvora imena je prišla z zemljevidom iz prvotnega franciscejskega katastra, ki je sicer z ledinskimi imeni razmeroma skop.²² Ledinsko ime Hudajužna je vpisano na legi, ki jo danes poznamo kot *Brdo*. Gre za tipično 'brdo', nekakšno koleno ali pomol, ki štrli iz Obloškega hriba in se dviga nad vasjo *Hudajužna* ter je znano po tem, da sneg tam najprej skopni. Tudi *Hudajužna* v *Gorenjih Novakih* je po izjavi domačina močno izpostavljena soncu.²³ Torej ne more biti najmanjšega dvoma o tem, da je ime vasi nastalo iz ledinskega imena. Zanimivo je le to, da so ga uporabljali v *Oblokah* že daljnega leta 1515, ko bi tu človek še pričakoval prevlado stare tirolske nemščine.²⁴ V

¹⁶ Этимологический словарь славянских языков, вып. 8, Москва, 1981, 192.

¹⁷ StLA Graz, HK Sach. K 118/2, f. 21.

¹⁸ Ivan Pregelj, *Mladika X* (1929), 82.

¹⁹ *Krajevni leksikon Slovenije* – kot v op. 8.

²⁰ *Rječnik hrvatskoga jezika*, svezak I, A–O, Zagreb, 1901, 496.

²¹ Rudolf Badjura, *Ljudska geografija*, Ljubljana, 1953, 59 in 281.

²² Arhiv RS, Franciscejski kataster za Primorsko, Mappa della Comune di Oblok nel Litorale Circolo di Gorizia Distretto di Tolmino... nel Anno 1822.

²³ Izjava gospodarja Francija Florjančiča v telefonskem pogovoru z dne 6. januarja 2003.

²⁴ Ledinska imena v *Oblokah* so namreč pretežno nemška, saj spadajo v območje tirolske kolonizacije iz srede 13. stoletja, znano pod imenom Nemški Rut. Za dvanajst od trinajstih vasi tega območja so sicer prevladala slovenska krajevna imena (izjema je Grant) ali vsaj slovenska glasovna različica imena. Zaradi pomanjkanja izčrpnih virov za čas pred koncem 16. stoletja ni mogoče presoditi, kolikšen je delež

podložniškem registru iz tega leta namreč v okviru župe in vasi *Obloke* najdemo poleg dveh celih in petih polovičnih kmetij tudi dve košaniji (košanija je približno isto kot četrtinska kmetija), od katerih eno z imenom *Pochudauschma*,²⁵ kar seveda ni nič drugega kot *Podhudajužna* (prim. današnji in nekdanji *Poljubinj* za etimološki *Podljubinj*, *Pomelz* v 16. stol. za današnje standardizirano *Podmelec*, hišno ime *Pahočar* (narečno) za *Podhočar* v Podporeznu, *Poworsona* za *Podporezen* l. 1523, ljudsko *Pogara* za standardizirano in še 1501 izpričano *Podgoro* v Poljanski dolini). Hiša in posest sta torej stali pod brdom z imenom *Hudajužna*. Na podoben način je v istem času nastalo tudi krajevno ime bližnje vasi *Podbrdo* (1515 samo v nemščini *Undter dem Eckh*, 1566 s furlansko podobo *San Nicolo di Potbrida*), le da se pri *Hudajužni* predlog ni uveljavil. Omeniti velja, da so v (italijansko pisanem) urbarju iz l. 1628 štiri domačije oz. košanije iz *Hudajužne* vpisali kar v okviru *Oblok*, vendar s pristavkom, da gre za košanijo ali npr. mlin *per Hudeiusine* (pri *Hudajužni*). Novo naselje se je šele porajalo.

Leksem *južna* v pomenu 'odjuga' oz. 'zgodnji odjugi izpostavljena lega' je danes popolnoma pozabljen, zato ni čudno, če je nastala zgoraj navedena povedka. Bolj presenetljivo je, da je pisar že daljnjega leta 1624 v nekem svojem dopisu že povsem »sodobno« prevedel to krajevno ime v nemščino kot »*Bösen Jausen*«, torej 'slabo kosilo'.²⁶

France Bezljaj v svojem etimološkem slovarju pri geslu *jug* navaja skupaj z mikrotoponom *Huda Južna* še mikrotoponom *Suhe Južne* (pri Litiji) in občno ime *suha južna* (pajek).²⁷ Vendar glede na dognani pomen ledinskega in krajevnega imena *Hudajužna* ne *Suhe Južne* in ne *suha južna* ne spadata sem, temveč h geslu *južna* 'kosilo, malica', ki ga prav tako najdemo v slovarju.²⁸

V mitninski protiknjigi iz Bače za leto 1536, ki jo je objavil in s komentarji opremil Ferdo Gestrin, se štirikrat omenja Lucas Gaschpern sun van der *Jausn*.²⁹ F. Gestrin ta *Jausn* istoveti z *Ihanom*, čeprav istodobni nemški zapisi za Ihan, namreč *Jauchan* 1418, *Jawchen* 1437, *Yawch* 1458 ipd.,³⁰ temu ne pritrjujejo, in skoraj ni dvoma, da gre za navadno glasovno substitucijo (*Hude*) *Južne* v nemščino.³¹ Ime je potemtakem

dediščine slovenskih ledinskih imen iz časa pred tirolsko naselitvijo – o ekstenzivni starejši slovenski poselitvi tega območja nam govorijo nekatera slovenska krajevna imena, zabeležena že leta 1310 – v primerjavi z deležem tistih slovenskih ledinskih imen, ki so se pojavila šele v obdobju nemško-slovenske dvojezičnosti in izrazitejšega dotoka okoliškega slovenskega prebivalstva na podlagi poročnih migracij nekako od 17. stoletja naprej. O ledinskih imenih tega območja gl. članek S. Torkar, Mikrotoponimija górnej doliny Baczy w zachodniej Slowenii, *Toponimia i oronimia*, Kraków 2001, 87–96.

²⁵ StLA Graz, HK Sach. K 116/2: Register der Beschreibung der herschafft Tulmein (28. november 1515).

²⁶ Drago Trpin, Viri za zgodovino Tolminskega v starejših fondih in zbirkah Arhiva Slovenije do leta 1783, *Kronika* 42/1 (1994), 16. V dopisu se govori o tem, da je še zlasti slaba in nevarna pot med *Hudajužno* in *Koritnico*.

²⁷ France Bezljaj – kot v op. 15.

²⁸ Prav tam, 235.

²⁹ Ferdo Gestrin, *Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana, 1972, 115, 121, 124, 125.

³⁰ Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije* (za Kranjsko do leta 1500), I, Ljubljana, 1975, 214.

³¹ V obeh seznamih tolminskih podložnikov iz tega časa, namreč 1515 in 1523 (gl. op. 25 in 14b), najdemo Gašperja kot gospodarja ene od dveh košanij v tedanji *Hudajužni*. F. Gestrin, ki ni imel v rokah obeh navedenih virov, je v svojih komentarjih še nekajkrat lociral tolminske priimke na Kranjsko, kraj *Logasch* pa je istovetil z *Logatcem*, čeprav so v tistem času tako zapisovali kraj *Logaršče* na Šentviški planoti.

nastalo kot sklop iz govorne zveze. Leta 1628 so še sklanjali oba dela (*per Hudeiusine*), čeprav so s pisavo skupaj že nakazali prehajanje med zloženke. Zanimivo je tudi, da najzgodnejši zapisi tega imena iz 16. stoletja izpričujejo vokalno redukcijo – poleg že navedenega iz leta 1515 še *Chuda Jusna* iz leta 1566 (citirano po objavi)³² in *Cudaiusna* iz leta 1591, medtem ko urbarski zapisi iz let ca. 1600 do 1677 ohranjajo nedvomno starejšo obliko *Huda Južna* (ca. 1600 in 1624 *Huda Jusina*, 1628 *per Hudeiusine*, 1654 *Hüda Jüschina*, 1677 *Cuda Iusina*).³³ Podmelška matična knjiga ima izjemoma še l. 1704 vpise *Hudaiusina*.³⁴ Konec 17. stoletja se dokončno uveljavi pisava skupaj in z vokalno redukcijo: *Hudajužna* (1698 *Cudaiusna*, 1752 isto, 1789 *Hudajusna*).³⁵ V 19. stoletju smo priča navadnega glasovnega poknjizenja imena v sodobno obliko *Hudajužna*, na prelomu 19. in 20. stoletja pa se pojavi težnja po doslednem knjiženju in vračanju v izhodiščno obliko *Huda Južna*, včasih samo *Huda Južna*, ki pa ne vzdrži prav dolgo in še pred prvo svetovno vojno se začanja vračanje na ustaljeno govorno obliko *Hudajužna*. Po drugi svetovni vojni se je utrdilo pisanje *Hudajužna*, ki je tudi edino smiselno, saj je ime prava zloženka z naglasom na tretjem zlogu (narečno celo *Hadajužna*) in se sklanja kot celota, podobno kot npr. *Dobropolje*. Sodobni mestnik je v *Hudajužni*. Stanovniško ime je *Hudajužnar*, pridevnik je *hudajužnarski*.

F. Bezljaj je v enem od svojih člankov zapisal, da »je bil slovenski imenotvorni proces najbolj intenziven v času od 7. do 13. stoletja. Ob koncu te epohe je bilo pri nas skoraj več naselbin kakor jih je danes, posebno v višjih gorskih legah.«³⁶ Zadnja trditev se ne sklada s spoznanji slovenske kolonizacijske zgodovine, ki pravi: »Z *višinsko kolonizacijo* se je v razdobju od 13. do 15. stol. (podčrtal S. T.) število naselij na Slovenskem zelo pomnožilo in v ugodnih legah skoraj povsod že doseglo število današnjih naselij, ponekod pa jih celo presegló.«³⁷ Poleg višinske je treba omeniti še t. i. *rovtarsko kolonizacijo* 16. in 17. stol., ki je bila največkrat spontana in je značilna za tolminsko in logaško gospostvo, zahodni del Poljanske in Selške doline ter Štangarski gozd. Pojavljala pa so se tudi nova naselja v vinogradih in kajžarska naselja ob starih vaseh.³⁸ Med slednja smemo uvrstiti tudi *Hudajužno* v zgornji dolini Bače.

O tem, kako se pozablja ali spreminjajo nekdanja ledinska ali gorska imena, pričata še dva zanimiva primera. *Brdo*, ki ga imamo v krajevnem imenu *Podbrdo*, se danes imenuje *Kramarjev grič*, *Švarckobel* pri Petrovem Brdu pa, ki nosi še leta 1624 tudi slovensko ime *Črni rob*, je danes znan samo še pod imenom *Robarjev grič*.³⁹

³² Giuseppe Vale, Una statistica goriziana del 1566, *Ce Fastu* XIX (1943), 240.

³³ Urbarji tolminskega gospostva 1591, 1654, 1677, mikrofilmi v Arhivu RS; Tolminski urbar 1624, Arhiv RS, I-67u; urbar tolminskega gospostva 1628, Archivio Storico Provinciale di Gorizia, urbar Nr. 36; urbar tolminskega gospostva ca. 1600, StLA Graz, HK Sach. K 117/4

³⁴ Liber baptizatorum Podmeuzae 1688–1706, 27. junija in 15. septembra 1704, ŽA Grahovo ob Bači.

³⁵ Urbar tolminskega gospostva 1698, mikrofilm v Arhivu RS; terezijanski kataster 1752, Archivio di Stato di Gorizia; jožefinski kataster 1789, Archivio di Stato di Gorizia.

³⁶ France Bezljaj, Slovenski imenotvorni proces, *Jezič in slovstvo* X (1965), 113, ponatis v knjigi *Eseji o slovenskem jeziku*, Ljubljana, 1967, 157.

³⁷ *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, 1. zvezek, Ljubljana, 1970, 78.

³⁸ Prav tam, 88–90.

³⁹ Urbarji – kot v op. 33. Prav iz tega Švarckobla je v 17. stoletju nastal tudi priimek Švarckobler (gl. S. Torkar, O nekaterih priimkih iz nemških podstav v zgornji Baški dolini, *Razprave* II/15, Ljubljana, 1996, 127–128).

Pórezen

Gorsko in vodno ime **Pórezen** je F. Bezljaj v svojih Slovenskih vodnih imenih označil kot osamljeno in nejasno ime, medtem ko ga v etimološkem slovarju mirno povezuje z leksemom *poréza* 'vrsta kazenske davščine'.⁴⁰ Leksem *poréza* vsebuje Pleteršnikov slovar z oznako *Mik.* (Miklošič), vendar je močno vprašljivo, če je v slovenskih narečjih sploh izpričan. Edini starejši zapis imena Porezen, na katerega se je Bezljaj nanašal, je bil iz leta 1560: *Possenikh oder Wind Albn*.⁴¹ Že ta zapis in obstoječe stanovniško ime *Porzenkar* (lokalna raba krajevnega imena je *Porzen*) sta kazala na sestavljeno priponsko obrazilo *-nik*, ki ga je ime nekdaj vsebovalo. Pritegnitev historičnih zapisov za krajevno ime Porezen, kot jih najdemo v tolminskih urbarjih 16. in 17. stoletja, ni omogočila nobenih novih rešitev: 1591 *Potporsna*, 1628 in 1633 *Podporsnam*, 1654 *Vporssnimb*, 1677 *Vporsnim*, 1752 (terezijanski kataster) *Porsna*, *Uporsnam*, 1756 *Vporsnam* (vas) in *M. Porsna* (gora) (zemljevid Grofije Goriške in Gradišćanske), 1785 (jožefinska vojaška karta) *Puresen*, 1818 (deželno štetje, seznam krajev) *Uporsnam*, *Porsna*, 1822 (franciscejski kataster) *Porsna*. Tudi matične knjige v ŽA Podbrdo, ohranjene od leta 1784 dalje, izpričujejo do poknjiženja največkrat zapis *Porsna*. V istih urbarjih se je omenjalo tudi ime potoka, ki danes nosi isto ime kot gora Porezen, izpod katere teče in se blizu Hudajužne izliva v Bačo. Na tem potoku so namreč stali številni mlini sosesk Zakojce (v zgornjem toku) in Oblok oz. nastajajoče Hudajužne (v spodnjem toku). Zapisi za potok so: 1591 *Bresenich*, 1624 *Bersenik*, 1628 (torrente) *Bersenich*, 1640 in 1641 (Pottoch) *Brestnich*, (la grappa) *Berstnich*. V franciscejskem katastru iz leta 1822 je potok na skici poimenovan *Porsenik*, na zemljevidu pa *Rusnich*. Poleg navedenih zapisov sem nato pritegnil še najstarejši doslej znani zapis iz tolminskega urbarja 1523, kjer se omenja planina *Poworsona*, ki jo je tolminski fevdalni imetnik Mihael Neuhauser zasegel Ločanom (Soričanom).⁴²

Za ime potoka je bilo glede na zapise in glede na drugo slovensko gradivo, ki ga prinaša in razlaga F. Bezljaj v svojih Slovenskih vodnih imenih, mogoče domnevati, da gre bodisi za *Vrsnik* (< vresje), bodisi *Brusnik* (< brusiti). Pisavo (in izgovorjavo) vzglasnega *b* namesto *v* je pač mogoče razložiti z značilnostmi tolminskega rovtarskega dialekta. To bi pomenilo, da imeni potoka in gore ne predstavljata istega leksema, saj z ničimer ni mogoče razložiti prehoda *Bersenicha* v *Possenikh*, zapis *Porsenik* (za potok) iz leta 1822 pa je očitno naslonjen na podobno zveneče gorsko ime.

Pri iskanju toponimične baze za gorsko ime Porezen sem postal pozoren na dve bližnji zemljepisni imeni, tvorjeni z enakim obrazilom: krajevno ime *Trtnik* (pri Podbrdu), ki so ga v 13. stol. priseljeni Tirolci sprejeli od redkih slovenskih staroselcev (rovtarska naselbina Porezen je nastala v drugi polovici 16. stoletja prav na ozemlju

⁴⁰ France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Tretja knjiga, Ljubljana, 1995, 89.

⁴¹ Franc Kos, *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja*, Ljubljana, 1894, listina št. 24. Gre za loški urbar iz leta 1560, iz katerega je pozneje črpal podatke tudi zgodovinar Pavle Blaznik. V svoji *Kolonizaciji Selske doline*, Ljubljana, 1928, 86, navaja iz navedenega urbarja, da ima 'tudi soseska iz Gorij na Tolminskem na »Possenikh oder Wind Albn« (Porezen) na loški strani proti Sorici svoje planine'.

⁴² StLA Graz, Zins Urbar Tulmein, Hs 437, citirano po prepisu in prevodu v magistrskem delu Draga Trpina *Tolminska na začetku habsburške oblasti in njen urbar iz leta 1524*, Nova Gorica, 2001, 85 (rkp.).

trtniškega komuna) in planino oz. gorsko ime *Otavnik* na cerkljanski strani Porezna. Obe sta tvorjeni iz rastlinskega imena. Toda kje najti morda pozabljeno rastlinsko ime, ki leži v podstavi gorskega imena? Ob ponovnem pretresu zemljepisnih imen s predlogom *pod-* in ponovni presoji razmerja med starimi zapisi vodnega imena *Bersenich* in gorskega oz. krajevnega imena *Vporsnam* pa se je vendarle pokazala rešitev, ki kaže, da gre v imenih *Bersenich* in *Porsnik* dejansko za isti leksem.⁴³

V imenu potoka (v zapisih 17. stoletja) se je ohranila starejša oblika gorskega imena *Vres(e)nik* (< vres, vresje). Zapisa iz 1523 (*Poworsona*) in 1560 (*Possenikh*) ne označujeta imena gorskega vrha, temveč planine, ki je ležala pod vrhom, torej *Pod(v)resno* oz. *Pod(v)resnik*. Vendar je *-d-* v predlogu *pod-* izpadel že zelo zgodaj (prim. *Pomels* in *Poglubin* že 1377, *Pochudauschna* 1515), poleg tega pa se je na prvi zlog umaknil še naglas (prim. podoben primer v Poljanski dolini: *Pógara* < *Podgora*).⁴⁴ Za nameček je odpadel tudi *-v-* V 16. stol. imamo torej že *Porsnik*. O izgovoru *s* in ne *z* priča zapis iz leta 1560: *Possenikh* in celo 1654: *Vporssnimb*. Dokončni prehod *s* > *z* je očitno mlajši.

Oblika *Podporsna(m)* že v letih 1591, 1628 (ali *Podporezen* za pozneje nastalo naselje na soriški strani Porezna) vsebuje torej zaradi desemantizacije kar podvojeni predlog *pod-*. *Vporssnimb* bi pravzaprav poknjižili: v *Podvr(e)snem*, *Podporsnam* pa *Podpodvr(e)snim*. Ime je torej neposredno primerljivo s krajevnim imenom *Vrsno* pri Kobaridu, z vodnim in krajevnim imenom *Vrsnik* nad Idrijo in z vodnim imenom *Vrsnik* v Trenti.⁴⁵

Ker je gora Porezen na vrhu neporaščena in jo je očitno že v srednjem veku obraščalo le vresje, so ji pastirji dali ime po tej značilnosti: *Vresnik*. Nihanje zapisov *Bersenich* – *Bresenich* glede vokalov prim. z zapisom toponima *Trtnik* l. 1310 in 1377: *Tretinich* oz. *Tertinich*. Ime Porezen bi torej smeli razložiti kot *Podvr(e)sno*, s starejšim izhodiščem *Podvr(e)snik* in prvotno *Vr(e)snik*. Tu velja omeniti tudi gorski imeni *Rzenik* (blizu Velike planine, za katerega R. Badjura v Ljudski geografiji zatrjuje, da je dejansko *Rsenik*) in *Resnik* (nad Vipavo), ledinska imena *Na vresji* – v cerkljanskih Ravnah, *Na vresju* – v Stopniku, *Za vresno pečjo* – v Stopniku (Dom mojih prednikov, 74, 132, 256), krajevno ime *Resnik* pri Konjicah in priimek *Resnik*, v tipološkem smislu tudi ime zaselka *Potravno* (Kambreško pri Ročinju), nastalega iz *Pod-travno*. Krajevna imena, ki so po svojem izvoru posamostaljeni pridevniki na *-n-* in imajo v podstavi rastlinsko ime, so tudi *Praprotno* (Prapretno, Prapetno), *Koprivno*, *Čimerno*, *Vrbno*, *Hrastno*, *Smrečno* in še nekatera.

⁴³ Iskreno se zahvaljujem prof. Alenki Šivic - Dular, ki je v pogovoru na to temo s postavljanjem pravih vprašanj pomembno pripomogla k tej rešitvi.

⁴⁴ Primerov izpadanja glasu *-d-* v zemljepisnih in osebnih imenih bi se našlo veliko, tu naj jih naštejemo le nekaj med priimki: *Poberžnik* (obstaja pa tudi priimek *Podbrežnik*), *Pokeržnik* (obstaja tudi *Podkrižnik*), *Poplatnik* (obstaja tudi *Podplatnik*).

⁴⁵ Tudi potok *Brusnik*, ki teče skozi vas *Koseč* nad Kobaridom in ga *Bezljaj* v *Slovenskih vodnih imenih* navaja po S. Rutarju, najdemo pa ga v enakem zapisu tudi v starem in novem Krajevnem leksikonu Slovenije, je skoraj brez dvoma isto kot *Vrsnik*, le da se v narečju izgovarja *Brsnik*. Lokalni novinarji in tudi nekateri geografi so v zadnjih letih prešli na narečno obliko, kar je (morda še zlasti) na Tolminskem v novejšem času postalo moda.

Pri poknjizenju imena Porezen je odločilno vlogo igrala oblika, ki je bila v rabi na soriški, kranjski strani gore. Tam je zaradi maskulinizacije nevtr to ime namreč že od najstarejših matičnih knjig iz 17. stoletja prejelo moško pridevniško končnico *-en* (prim. *Ruden za Rudno*), tako npr. 1686 *Podporesin* (izjemoma 1692 *is Podpuresne*), nato praktično celo 18. stoletje *Poresen* ali *Puresen*. Tako je tudi v matičnih knjigah župnije Podbrdo prišlo do preobrata leta 1861, ko je župnik A. Rutar v začetku leta pisal še *Porsna*, čez nekaj mesecev *Porsen* in takoj zatem tudi *Porzen*. Oblika *Porezen* se je v podbrških matičnih knjigah uveljavila proti koncu 60. let 19. stoletja, v uradni rabi pa šele konec 19. stoletja.

Lóje

Lóje so manjša, že nad 30 let skoraj docela opuščena vas nad Kneško grapo. Čeprav so nastale kot rezultat pozne, rovtarske, kolonizacije v 16. stoletju in so okrog leta 1775 štejele komaj 6 družin s 36 prebivalci,⁴⁶ so iz nepojasnjenih razlogov na tej lokaciji postavili cerkev sv. Petra že v prvi četrtini 16. stol.,⁴⁷ ko tega in sosednjih naselij oz. zaselkov (Lisec, Zalisec, Podoreh, Podleskovica, Kneške Ravne) še ni bilo.⁴⁸ Ime na prvi pogled, na sinhroni ravni, že zaradi naglasa ne nakazuje takojšnje rešitve izvora. Viri iz 17. stoletja pa nas hitro prepričajo o tem, da gre za množinsko obliko pogostnega ledinskega in krajevnega imena *Log*: okrog 1600 *Lose*,⁴⁹ 1624 *Vlosech*,⁵⁰ 1648 *Lo-sech*.⁵¹ V mestniku je ime torej zvenelo *V Lozéh*, kar je natanko isto kot pri bohinjskih *Vojih*,⁵² le da je švapanje v bohinjskem narečju spremenilo tudi začetni *l-* v *v-*. Vendar so *Vóje* v mestniku še ohranile staro obliko *v Lozéh*, narečno *u (na) Wozeh*.⁵³ Stari imenovalnik se je glasil *Logjé*, to pa je oblika, ki se ohranja v krajevnom imenu *Logje* v Breginjskem kotu. Tolminsko narečje, kamor spada tudi območje Kneže, namreč pozna palatalizacijo *k, g, h > č, j, š* pred *e* in *i* (*roke > račié, roge > rajé, bolhe > bšité*), zato je razumljiv tudi prehod *Logjé > Lojé*. Očitno pa se je zgodil umik naglasa – spet natanko tako kot pri bohinjskih *Vojih*. Zapisi iz 16. stoletja pa kažejo, da se je ime vasi *Loje* uporabljalo še v ednini: 1566 *Loch*,⁵⁴ 1591 *Loch de Chinesa*.⁵⁵ Danes od starih oblik v živem jeziku – za razliko od bohinjskih *Voj* – ni ostalo več nič, če seveda ne štejemo zapisov iz družinske knjige (status animarum) za Knežo iz 19. stoletja, kjer

⁴⁶ Museo archeologico Cividale, Archivio Capitolare, F14–31.

⁴⁷ R. Peskar, *Gotska arhitektura na Goriškem. Stavbarske delavnice (1460–1530)*, Nova Gorica, 1999, str. 354.

⁴⁸ Ena od možnih razlag je, da so cerkvene oblasti spodbudile zidavo cerkve na kraju, kjer se je ohranjalo čaščenje poganskega božanstva.

⁴⁹ StLA Graz, HK Sach. K 118/2: Numero delle Ville sottoposte al Capitaneato di Tulmino.

⁵⁰ Tolminski urbar 1624 – kot v op. 33.

⁵¹ Miroslav Premrou, Una descrizione della Contea di Gorizia del 1648, *Studi Goriziani* 7 (1929), 5.

⁵² Rudolf Badjura (kot v op. 21), 210: »Pravilno pišemo in govorimo *Vóje* (nastalo iz *Logje*), v *Lozéh* = v *logih*, na *Vojih* (ne – *Vojah*), z *Voj*.« Badjura se tu sklicuje tudi na Ivana Kogovška, Nekaj Bohinjskih imen, *Planinski vestnik* XVI, 1910, 173.

⁵³ Dušan Čop, Onomastično-lingvistične zanimivosti Bohinja, *Bohinjski zbornik*, Radovljica, 1987, 125.

⁵⁴ Giuseppe Vale – kot v op. 32.

⁵⁵ Urbarji – kot v op. 33.

najdemo obliko *Loje* in zraven starejši zapis *Loge*, vendar (hišno ime) *Kokel v Lozeh* (h. št. 136), a tudi (*Rejec*) v *Logjeh* (h. št. 149), v poročni knjigi Podmelec pa zasledimo še 1895 zapis *Logje*. V poročni knjigi Podmelec najdemo v letu 1744 vpisano obliko *ex loghe*, v krstni knjigi pa v letu 1750 *de Loje*, 1732 *ex loge*, 1712 in 1699 *de Villa Loge*. O imenu *Loje* je pisal tudi Henrik Tuma: »Na Goriškem imamo nad Knežo *Loje* iz *Loge*, le da Goričan *l* ne premeni po svoji izreki v *v*. Kadar pa naglašajo *e*, kakor v Kobariškem kotu, pa govore *Logje*.«⁵⁶ Toponima *Voje* se je v kontekstu historične obravnave zemljepisnih imen z občnoimenskimi ustreznici dotaknila tudi Alenka Šivic-Dular.⁵⁷ V svoji razpravi opozarja, da se zemljepisno ime po nekaterih svojih slovničnih lastnostih loči od svojih občnoimenskih ustreznic. Toponime *Loge*, *Brege*, *Vrhe*, *Dole* pojasnjuje s prevrednotenjem smernega tožilnika množine v imenovalniški obliki tipa **Logi*, **Bregi*, **Vrhi*, **Doli*. »Za toponim *Voje* (po konverziji iz tož. mn.) so izpričane naslednje oblike: 1498 *Naloschsch/Nalosech/zu Losech/Nalech* < mest. mn. **na ložěxъ*; kot mikrotoponim se je torej uporabljala množinska oblika **lozi/ *logi*. Danes so te paradigmatične oblike tako rekoč izginile iz rabe v funkciji imena.«⁵⁸

Lógaršče

Na robu Šentviške planote, nad Klavžami, se razprostira vas *Lógaršče*, ki so množinski samostalni ženskega spola. To ime je l. 1351 zapisano kot *Logaisca*, 1377 kot *Lagossca*,⁵⁹ 1419 *Logoschia*, 1523 *Lagosch*, 1566 *Logisca*, 1591 *Logischa*, enako tudi okrog 1600 in 1648. Matične knjige iz druge polovice 17. stoletja dosledno izpričujejo zapise *Logisca*, nenadoma pa se 1689 pojavi zapis *Logersche*, 1701 celo *Logiska*, 1701 *Logersze*, 1711 *Logarscha*, 1720 *Logascha*, 1730 *Logoscha* in *Logerska*, 1738 *Logoscha*, 1770 *Logersca*, 1779 *Logarska*, 1873 še *Logerska*, konec 19. stoletja in še 1906 *Logarsko*, isti župnik 1907 *Logaršče* in 1910 celo *Logarišče*. S. Rutar v Zgodovini Tolminskega 1882 piše *Logersko*.

Domnevno izhodišče je **Logišče*. Leta 1689 se prvič vrine parazitski *-r-*, podobno kot se je to zgodilo s krajevnim imenom *Jágodišče* > *Jagdšče* > *Jagršče*.⁶⁰ Vsiljuje se primerjava s krajevnim imenom *Kozarišče* > *Kozaršče* (*na Kozarščah*), kjer so ne le v času poknjževanja, temveč že prej, podobno nihali med *Kozarsko* in *Kozaršče*. To nihanje bi se mogoče dalo razložiti s tem, da se je zapisovalec krajevnega imena zavedal narečne palatalizacije *-sk-* > *-šč-* (npr. *Ruparsk* > *Ruparšč*) in je skupino *-šč-* popravil »nazaj« v *-sk-*, čeprav to ni bilo razvojno utemeljeno. Vendar je veliko bolj verjetna

⁵⁶ Henrik Tuma, Bohinjski kot, *Planinski spisi*, Ljubljana, 2000, 73 (prva objava v *Planinskem vestniku* 1927).

⁵⁷ Alenka Šivic - Dular, Besedotvorne vrste slovenskih zemljepisnih imen na gradivu do leta 1500, *Obdobje srednjega veka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, Ljubljana, 1989, 231.

⁵⁸ Prav tam, 239.

⁵⁹ Milko Kos, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo*, Zvezek drugi, Urbarji Slovenskega Primorja, Ljubljana, 1948, 71.

⁶⁰ Silvo Torkar, Nekaj opomb k Slovenskim vodnim imenom F. Bezlaja, *Jezikoslovni zapiski* 5 (1999), 237.

druga razlaga. Že Metka Furlan je v svoji razpravi o dveh Alasijevih glosah oghgniske (ognjiške) in pluca (pluka) opozorila na refleksa *šk* in *k* za praslovanska **šč* in **tʹ* v slovenščini.⁶¹ Videti je, da sega areal teh refleksov tudi na Tolminsko, saj bi s tem lahko pojasnili že navedena primera Logarska oz. Logarsko za Logaršče ter Kozarsko za Kozaršče. V isto kategorijo imen sodi nedvomno tudi Gradisca (Gradiška) ob izlivu Soče v morje. Refleks *k* za *č* se kaže v zapisih (iz leta 1871) krajevnega imena Pekina za Pečine na Šentviški planoti⁶² in (iz leta 1654) priimka Khiapouanez za Čepovanec na Šentviški Gori.⁶³ Vprašanje je le, ali smemo sem prištevati tudi stanovniško ime Stržiškar iz krajevnega imena Stržišče (v Baški dolini) z zelo redko različico Stržiške, zapisano že leta 1310 kot Tradisca in leta 1515 kot Tradischk.⁶⁴ Ker so Stržišče ena od osrednjih vasi srednjeveške tirolske poselitve, moremo ta *-šk-* šteti za običajno tirolsko substitucijo slovenskega *šč* < skj.⁶⁵ Pač pa se v luči refleksa *šk* da lepo razložiti tudi *-k-* v priimku Seliškar, za katerega zdaj zlahka predpostavljamo podstavo Seliške < Selišče.

Pri poknjizenju je naposled zmagala frekventnejša oblika teh imen (*Logaršče, Kozaršče, Stržišče, Gradišče – zast. Gradiška*), k čemur je pri prvih treh bržkone vsaj delno pripomogla njihova množinska oblika. Za *Kozaršče* so izpričane oblike: 1377 *Cosarisga*, 1515 *Khosaresch*, 1523 *Nakosarisach bey Tschugein*, 1566 *Cosarsa*, 1600 *Cosarza*, 1648 *Cossarza*, 1818 *Cosarsca*, S. Rutar 1882 *Kozarsko*.

Kójca, Zakójca

O gorskem imenu *Kojca*, iz katerega sta nastala tudi krajevno in vodno ime *Kojca* ter krajevno ime *Zakojca*, piše France Bezljaj že v Slovenskih vodnih imenih.⁶⁶ Na podlagi zgodovinskih zapisov *Cosiza* 1312 in *Kosiza* 1326 in rokopisne zbirke ledinskih imen je domneval, da se je ime *Kojca* »verjetno razvilo preko diferenciacije *-zc-* > *-jc-* iz **Kozca* ali **Ko(j)sca*«. V Etimološkem slovarju slovenskega jezika pa to zemljepisno ime presenetljivo priteguje pri geslu *kojica* 'pastirska koč' namesto pri geslu *koza*. Razmeroma bogato historično gradivo iz 16. in 17. stoletja namreč prepričljivo potrjuje nastanek imena *Kojca* iz apelativa *kozica*, pri čemer se je raba takrat prevesila v množino: *Kosizach* 1523, *Cosizah*, *Sa Cosizam* 1628. V verigi hribov nasproti *Kojce* je za del Koriške gore še danes živo gorsko in ledinsko ime *V Kojzicah*, s parazitskim *-j-*. Razvoj je torej očitno potekal ob vokalni redukciji preko **Kojscah* nazaj v ednino **Kojsca* in nato v *Kojca*. Ljudska etimologija za to ime je *Úkajca* < uk 'volk'.⁶⁷

⁶¹ Metka Furlan, Alasijevi glosi oghgniske in pluca (k refleksu *šk* in *k* za praslovanski **šč* in **tʹ* v slovenščini), v: Vatroslav Oblak (*Obdobja* 17), Ljubljana, 1998, 259–272.

⁶² Liber Baptizatorum in Vicariatu Pekina 1866–1920, ŽA Šentviška Gora. Vikar Valentin Žbogar, ki se je do decembra 1872 podpisoval še Sbogar, je pisal Pekina do novembra 1871, odtlej je pisal Pečina.

⁶³ Urbarji – kot v op. 33.

⁶⁴ Silvo Torkar, Zgornja Baška dolina (rihtarija Nemški Rut) po tolminskem urbarju iz 1523, *Kronika* 42/1 (1994), 33.

⁶⁵ Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II, Konzonantizem*, Ljubljana, 1924, 270. Ramovš se sklicuje na razpravo P. Lessiaka, *Carinthia*, 112, 10.

⁶⁶ France Bezljaj, *Slovenska vodna imena*, I. del, Ljubljana, 1956, 270 in 294.

⁶⁷ Franc Humar (1886–1979) s Koritnice 1, avtorju ustno (l. 1970).

Oblóke

Oglejmo si še primer krajevnega imena **Obloke**. Iz let 1310, 1346, 1377 imamo v latinskih listinah zapise *Locha*, iz let 1515 in 1523 pa najdemo v nemških listinah zapisa *Lienckha* in *Millienkhlainn*.⁶⁸ Nemška substitucija je še upoštevala stari slovenski nosnik (lonka), v drugem primeru pa ima nemška varianta imena tudi manjšalno pripono *-lein*, prim. tudi Kranzmayer-Lessiakov slovar,⁶⁹ ki navaja za Obloke nemško obliko *Lönklein* (torej Ločica). Slovenski nosnik in nemško manjšalnico odraža tudi še urbarski zapis iz leta 1624: *Lenckhlern oder Oblazani* (Obločani, z akanjem). Predlog *ob* se prvič pojavi v že navedenem viru iz leta 1566: *Obloca*, nato v latinsko pisani listini iz l. 1567: *Obloch*.⁷⁰ Odslej ta oblika imena – s predlogom *ob* in brez končnega samoglasnika – prevladuje, izjeme so le 1648 *Obloche*⁷¹ in 1654 *Oblokhen*,⁷² naposled se v 19. stol. uveljavi oblika *Obloca* oz. *Obloka*, ob poknjževanju lastnih imen v zadnji četrtini 19. stoletja pa naposled *Obloke* (kot množinski samostalniki ženskega spola, verjetno po analogiji z imeni bližnjih vasi *Znojile*, narečno *Znejle*, in *Stržišče*). Očitno je, da je ime *Obloke* nastalo iz predložne zveze *ob loki*.

Težave s poknjžanjem: ledinsko ime Robje in krajevno ime Podmelec

Robjé – Robé (živa oblika proti napačnemu standardu)

V Baški dolini so med krajevnimi in ledinskimi imeni razmeroma pogostne posamostaljene predložne zveze, kot *Podbrdo* (v živem jeziku še danes *Podbrdom*), *Podmelec*, *Podleskovica*, *Zakojca*, *Zarakovec*; *Zapolje*, *Zagrapa*, *Podejbl*, *Naonkraj*, *Najeklc*. Problem pri zapisovanju povzroča ime zaselka Pod *Robmi* (nad Podmelcem) ali *Podrobnikar*, za katerega se je uveljavila posamostaljena oblika *Podrobe*, ki pa se v resnici glasi *Podrobje* in bi jo tako tudi morali zapisovati. Množinska oblika za občno ime *rob* v pomenu 'skala' in ustrezno zemljepisno ime *Rob* je namreč *robjé* (podobno kot *zobjé*, *možjé*) oz. *Robjé*, mestnik pa seveda *na robéh* oz. *na Robéh*.⁷³ Na to izrecno opozarja tudi verjetno najboljši poznavalec slovenskih ljudskih zemljepisnih izrazov Rudolf Badjura v svoji knjigi *Ljudska geografija*, pri čemer navaja vrsto primerov z bohinjskega in soriškega območja in zavrača napačno množino *robi*, ki jo navaja Pletersnik v svojem slovarju.⁷⁴ Podobno greši tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika,

⁶⁸ StLA Graz, Zins Urbar Tulmein, Handschrift Nr. 437.

⁶⁹ Wörterbuch der deutschen Sprachinselmundart von Zarz/Sorica und Deutschruth/Rut in Jugoslawien von E. Kranzmayer und P. Lessiak herausgegeben von M. Hornung und A. Ogris, Klagenfurt, 1983, 105.

⁷⁰ Listina o posvetitvi cerkve sv. Treh kraljev v Oblokah (brez naslova), 13. maja 1567, ŽA Obloke.

⁷¹ Miroslav Premrou – kot v op. 51.

⁷² Urbarji – kot v op. 33.

⁷³ Akademik Jože Toporišič v *Slovenski slovnici* 1976, str. 218, med samostalniki moškega spola, ki imajo v im. mn. naglašeno končnico *-jé*, navaja le: *zobje*, *lasje*, *možje*, *vozje*, *ljudje*, končnico *-éh* v mest. mn. pa priznava nekaj čez 30 samostalnikom, med njimi: *logeh*, *robéh*, *rogeh*, *žlebeh*. Omenja tudi, da se končnica *-éh* dobro drži v nekaterih krajevnih imenih (v *Vrteh*).

⁷⁴ Rudolf Badjura – kot v op. 21, str. 77: Prav tako pogosta kakor *rob* je tudi množinska oblika *robjé* (ne *robi* kakor stoji v Plet.), v, po *robéh*.

ki zapisuje množino *robovi*: »lisisa se skriva v robovih« (prav: v *robéh*).⁷⁵ Novi Slovenski pravopis iz leta 2001 tega pomena leksema *rob* niti ne beleži,⁷⁶ za razliko od SP 1962, ki navaja tudi tri množine: *róbi*, *robóvi* in *robjé*, poleg tega pa še mestnik v *robéh* 'v pečinah, v skalah'.⁷⁷ Za im. mn. *robjé* govori tudi Fran Ramovš v članku o končnicah samostalnikov i-sklanjatve.⁷⁸

Vse slovenske specialke navajajo gorsko ime Robija (na cerkljanski strani Porezna), kar ni nič drugega kot popačeni zapis za Robjé. Prav pod imenovano vzpetino leži tudi opuščena domačija *Obid na Robeh* (zdaj na specialkah pišejo samo še *Obid*).

Podmélec – Mélce (standard proti živi obliki)

Krajevno ime *Podmelec* je bilo zgoraj že nekajkrat omenjeno. Tu naj se dotaknem le vprašanja poknjžjenja imena.⁷⁹ To je bilo zabeleženo že 1322 kot *Milz*, 1377 kot *Pomels*, 1515 in 1523 kot *Melnickh*, 1566, 1574, 1591, 1606 *Pomelz*, okrog 1600 in vse do konca 19. stoletja *Podmeuz*. Zapisi kažejo, da je ime nihalo med brezpredložno obliko *Melce* in (posamostaljeno) predložno zvezo *Pod Melci* (z zgodaj izpričanim izpadom *-d-* v predlogu *pod*, ki pa je v 17. stoletju spet prišel do izraza – za razliko od Poljubinja) in pa med dvema priponskima obraziloma *-nik* in *-ec*.

V slovenščini je podstava *mel-* zelo pogostna v toponimih in mikrotoponimih: *Mel*, *Mev*, *Melina*, gre pa za izglagolski samostalnik iz glagola **melti* (=mleti).⁸⁰ V drugih slovanskih jezikih najdemo: srbohrvaška krajevna imena *Melac*, *Melci*, bolgarsko vodno ime *Melca*, slovaški apelativ *melec* 'osat' itd. Ljudska raba krajevnega imena je *Melce* (t. i. smerni tožilnik množine), v *Melcih* (narečno: *Miŭce*, *u Miŭcih*). R. Badjura ugotavlja, da gre za zelo pogosto zemljepisno ime, ki pa vselej nastopa samo v množini.⁸¹ Poknjžjenje se je zgodilo konec 19. stoletja očitno po vzoru *kozouc* > *kozolec*, bilo pa je opravljeno mehansko, samo na glasoslovni ravni, iz tedanje pisno ustaljene oblike *Podmeuz*, ne glede na očitno navzkrižje z živo rabo. Opraviti imamo torej s primerom, ko je prevladala moč večstoletne pisne tradicije.

⁷⁵ *SSKJ*, IV. knjiga, Ljubljana 1985, 519.

⁷⁶ *SP* 2001, 1371.

⁷⁷ *SP* 1962, 753.

⁷⁸ Fran Ramovš, Končnici dat. in lok. pl. *I*-jevske sklanje v slovenščini, *Zbrano delo*, Druga knjiga, Ljubljana, 1997, 323, prva objava v *Slavistični reviji* 2 (1949), 178: Sklepa (Tesničre, op. S.T.), da bi normalni razvoj imel dovesti do *-ém* (s prevzetim vokalizmom in akcentom), in misli, da ni izključeno, da kak slov. dialekt to izravnava tudi ima, čeprav se pogosto javlja nasprotni vpliv, ki lokalno končnico približa nom. *-jé*, tako v Cerknem *rabiéh* ali v Žužemberku *straniéh*.

⁷⁹ Ivo Šorli, *Moj roman*, Ljubljana 1940, 24–25: »... skrita za širokim brdom, leži naša prijazna vas Melce (Bog vedi, zakaj uradno 'Podmelc'!) ...«.

⁸⁰ *Этимологический словарь славянских языков*, вып. 18, Москва, 1993, 164, geslo **mělú/*mělŭ* (avtor L. Kurkina).

⁸¹ Rudolf Badjura – kot v op. 21, str. 155–157.

SUMMARY

With the help of the archive materials, such as Tolmin land registers from the 16th and 17th cc., birth/death records from the 17th and 18th cc., cadastral plans from the 19th c., and some other documents, and with the comparative word-formation analysis the article explains the origin of the place names *Hudajužna*, *Loje*, *Logaršče*, *Obloke*, *Kojca*, and *Podmelec* and of the oronym, hydronym, and place name *Porezen*. The key to the explanation of the name *Pórezen* is the finding that the name contains the preposition *pod-*, in which *-d-* was dropped, as in some other place names in the 16th c. and even before, e.g., *Poljubinj* < *Podljubinj*, *Pomelc* < *Podmelc*, *Pahoč* < *Podhoč*, *Pogara* < *Podgora*. The name is reconstructed as *Po(dv)resno* > *Porsno* > *Porsna* > *Porzna*. In standardization the form used on the *Sorica*, Upper Carniolan, side of the mountain prevailed, i.e., due to the masculinization of neuter nouns, *Poresno* became *Poresen*, *Porsen* and later *Porezen*.

The place name *Hudajužna* was originally a microtoponym, which was in the 16th c. also attested in Lom near Tolmin, but no longer exists. On the cadastral map from 1822 the name is written above the present village *Hudajužna*, for which there is a record *PoÁdÁchudauschna* in 1515. From the position denoted by the now already obsolete microtoponym, and from the Tolmin dialectal lexicon, it is possible to conclude with great certainty that *huda južina* meant 'severe thaw' or, rather, by metonymy the place exposed to severe, i.e., rapid, thaw. The name *Huda Južina* arose from a juxtaposition originating in a phrase and developed into a real compound word.

The place name *Lóje* is an outcome of the dialectal development of the name *Loge*, which is also documented in the article. The place name *Lógaršče*, judging by the old records, developed from the name *Logišče* by insertion of the excrescent *-r-*. *Oblóke* is a nominalized prepositional name *Ob Loki* > *Obloka*, which by analogy with some other neighboring villages received the plural form *Obloke*. The oronym *Kójca* is the result of the dialectal, Cerklje-Tolmin, development *Kozica* > *Kojzica* > *Kojzca* > *Kojca*, which is evident from the historical records.

The article also analyzes the microtoponym *Robjé*, which is widely and inappropriately standardized as *Robé*. The mistake is also propagated in *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, which has for the common noun *rob* plural form *robovi*.

The place name *Podmélec* is the result of the mechanical phonological standardization of the older form *Podmeuz*, previously established in writing, while the actual usage only attests the plural form without a preposition, *Mélce* (directional accusative plural), v *Melcih*.

The article also briefly summarizes the previous etymologies of the geographic term *grapa*, which is common as a place name in the Tolmin region. The author indicates the significant possibility of pre-Indo-European origin of this lexical item.